

بسم الله الرحمن الرحيم

شهید آخرت کی بوده و دین شهید را چی کسی پرداخت می کند؟

(ترجمه)

پرسش

السلام علیکم و رحمت الله و برکاته!

شیخ بزرگوار ما! در صفحه، 165 جزء دوم کتاب شخصیه در بحث شهید و آن چه که به این بحث تعلق می گیرد، وارد شده است: «طوری که در مسلم روایت شده است، نظر درست این است: آن ها به پنج دسته هستند که عبارت اند از: مطعون (مطعون کسی است که به مرض طاعون فوت می شود؛ یعنی به مرگ غیرمعروف)، مبطون (او کسی است که به حالت اسهال فوت می شود)، غرق (او کسی است که به حالت غرق در آب فوت می شود) و کسی که در حالت منهدم شدن دیوار فوت می شود و شخص اخیر، کسی که در راه اعلاء کلمة الله در غیر از جنگ فوت می شود.»

در احادیث دیگری وارد شده است که این شهداء باید مرگشان فی سبیل الله باشد؛ چنانچه در حدیث ذکر شده است: یونس بن عبدالعلی برای ما خبر داده گفت: ابن وهب برای ما گفت: عبدالرحمن بن شریح برایم گفت: از عبدالله بن ثعلبه حضرمی روایت است که او از حجیره شنیده که عقبه بن عامر روایت کرده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«خَمْسٌ مَنْ قُبِضَ فِي شَيْءٍ مِنْهُنَّ فَهُوَ شَهِيدٌ: الْمَقْتُولُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْغَرِقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْمَبْطُونُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْمَطْعُونُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالنَّفْسَاءُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ» (حکم البانی)

ترجمه: هرکس در یکی از پنج حالت فوت شود، او شهید است؛ کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) کشته می شود، کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) در آب غرق می شود، کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) به اثر مرض اسهال فوت می شود، کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) به اثر مرض طاعون وفات می کند و هم چنان زانی که در راه الله (سبحانه و تعالی) در حالت نفاس فوت می شوند.

سوال اول: آیا بین این دو حدیث توافق وجود دارد یا تعارض؟ امیدوارم که این مسأله را واضح نمائید. از شما سپاس گزارم!

سوال دوم: در سیاق مسأله شهید وارد گردیده است که از عبدالله بن عمرو بن عاص روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدِّينَ»

ترجمه: همه گناهان شهید بخشیده می شود، به جز قرض.

سوال این است: وقتی شهید قبل از شهادت‌اش از پرداخت دین عاجز باشد، بعد از شهادت شهید، ادای دین وی بالای چه کسی لازم است؟ از شما بسیار تشکر می‌کنم.

پاسخ

وعلیکم السلام و رحمت الله و برکاته!

اول: در مورد انواع شهید:

مسلم در صحیحین خود از ابوهریره رضی الله عنه روایت نموده که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ عُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخْرَجَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ وَقَالَ الشُّهَدَاءُ خَمْسَةَ الْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْعَرِقُ وَصَاحِبُ الْهَدْمِ وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

ترجمه: در حالی که شخصی در راه می‌رود و خاری را از راه دور می‌سازد و الله (سبحانه و تعالی) را شکر می‌کند، الله (سبحانه و تعالی) آن را می‌آمرزد و هم‌چنان گفت: شهداء پنج دسته‌اند کسی که به اثر مرض طاعون فوت می‌شود، کسی که به اثر مرض اسهال فوت می‌شود، کسی که به اثر غرق آب فوت می‌شود، کسی که به اثر چپه شدن دیوار از بین می‌رود و کسی که فی سبیل الله عز و جل فوت می‌شود.

در کتاب "بیان مشکل الآثار اللطحاوی" ذکر شده است که از عقبه بن عامر روایت شده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«خَمْسٌ مِّنْ قُبُضٍ فِي شَيْءٍ مِنْهُنَّ فَهُوَ شَهِيدٌ: الْمَقْتُولُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْعَرِيقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْمَبْطُونُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْمَطْعُونُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالنَّفْسَاءُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ»

ترجمه: کسی که در یکی از پنج حالت فوت شود، شهید است: کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) کشته شود، کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) در آب غرق شود، کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) به اثر مرض اسهال فوت شود، کسی که به اثر مرض طاعون وفات شود و هم‌چنان زنانی که در حالت مرض نفاس در راه الله (سبحانه و تعالی) فوت شوند.

این حدیث را نسائی و طبرانی تخریج نموده است. در بین این احادیث کدام تعارضی نمی‌باشد. حدیث مسلم به صورت مطلق ذکر شده است:

«الْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْعَرِيقُ وَصَاحِبُ الْهَدْمِ»

ترجمه: طاعون زده، اسهال، غرق در آب و کسی که به اثر منهدم شدن دیوار فوت می‌شود.

اما حدیث دیگر مقید به کلمه "فی سبیل الله" گردیده است:

«وَالْغَرِيبُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْمَبْطُونُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ، وَالْمَطْعُونُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ شَهِيدٌ»

ترجمه: کسی که در راه الله (سبحانه و تعالی) غرق شود، شهید است، کسی که به اثر مرض اسهال فوت شود شهید است و کسی که به اثر مرض طاعون فوت شود شهید است.

پس این دو حدیث طوری جمع می شود که حدیث مطلق به معنی مقید حمل می شود. بدین معنی که هرکدام از اشخاصی که در فی سبیل الله فوت شود، شهید است و کلمه (فی سبیل الله) را قرینه تعیین می کند. اگر این کلمه متقرن به نفقه باشد، مثل "ینفقون فی سبیل الله" یا با جهاد ذکر شود، مثل "یجاهدون فی سبیل الله" که در این جا معنی اینست که قتال به خاطر بلند شدن دین الله سبحانه و تعالی است؛ چنانچه در حدیث صحیح بخاری از ابو موسی رضی الله عنه روایت شده است که گفته است: مردی به نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم آمد و گفت: مردی برای به دست آوردن غنیمت می جنگد، مردی برای نام و نشان می جنگد و مردی برای آن می جنگد که مقام اش دیده شود؛ پس چه کسی از این ها فی سبیل الله جنگیده است؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود:

«مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

ترجمه: کسی که به خاطر اعلائی دین الله (سبحانه و تعالی) می جنگد او در راه الله (سبحانه و تعالی) جنگیده است.

در صورتی که کلمه "فی سبیل الله" بدون قرینه ذکر شود؛ پس در این صورت به معنی این است: کسی که در طاعت الله سبحانه و تعالی و تقرب به آن وفات کند، یعنی کسی که مؤمن و مطیع الله سبحانه و تعالی باشد و به یکی از حالت های ذکر شده در حدیث، فوت شود؛ پس آن شهید آخرت است؛ اما کسی که در حال جنگ فی سبیل الله کشته شود، او شهید دنیا و آخرت است. کسی که به اثر مریضی اسهال فوت شود و او مطیع الله سبحانه و تعالی باشد؛ پس او شهید است و هم چنان کسی که مصاب به مریضی طاعون و یا در آب غرق شده باشد؛ پس این ها شهید هستند. اما در صورتی که به این مریضی ها مصاب نباشد؛ ولی مطیع الله سبحانه و تعالی باشد، این احادیث بر آن منطبق نمی گردد.

دوم: اما این که بر شهید دینی باشد و او از پرداخت دین، قبل از فوت اش، عاجز باشد؛ در این صورت پرداخت دین بر ورثه است. اگر ورثه از پرداخت دین عاجز و ناتوان باشند، در این صورت دولت در عوض شهید دین را پرداخت می کند؛ چنان چه در این مورد حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم آمده است:

«أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ، مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِأَهْلِهِ، وَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَإِلَيَّ وَعَلَيَّ»

ترجمه: من از هر مؤمنی نسبت به خودش سزاوارتر هستم، کسی که مالی را بعد از مرگش گذاشت، از خانواده اش است و کسی که دین و یا خساره ای را بجا گذاشت بر من و بر ذمه من است.

این حدیث را مسلم تخریج نموده است.

هم چنان احادیثی که ابوداود از جابر تخریج نموده و گفته است:

«كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُصَلِّي عَلَى رَجُلٍ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ، فَأُتِيَ بِمَيْتٍ فَقَالَ : أَعْلَيْهِ دَيْنٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ دِينَارَانِ . قَالَ : صَلُّوا عَلَيَّ صَاحِبِكُمْ . فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيُّ : هُمَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : فَصَلِّ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ . فَمَنْ تَرَكَ دِينَنَا فَعَلَيْ قِضَاؤُهُ ، وَمَنْ تَرَكَ مَا لَا فَلَورَثَتَهُ»

ترجمه: رسول الله صلى الله عليه وسلم بر کسی که فوت می شد و بر ذمه او دین بودی نماز جنازه نمی خواند، جنازه نزد رسول الله صلى الله عليه وسلم آورده شد، رسول الله صلى الله عليه وسلم سوال کرد که آیا بر گردن این شخص کدام دینی است؟ گفتند: بلی دو دینار است، رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت: بر رفیق خود نماز نخوانید، ابو قتاده انصاری گفت اداء این دو دینار بر ذمه من باشد یا رسول الله! جابر گفته است، سپس رسول الله صلى الله عليه وسلم بر این متوفی نماز خواند. وقتی الله سبحانه و تعالی این مسأله را برای رسول خود روشن ساخت، وی گفت: من بر هر مؤمن از خودش سزاوارتر هستم، کسی که دینی بجا گذاشت، ادایش بر من است و کسی که مالی را بجا گذاشت، متعلق به و رثه اش می باشد.

امیدوارم که همین قدر برای جواب هر دو سوال شما کافی باشد،.الله سبحانه و تعالی از همه عالم تر و حکیم تر است.

برادران عطاء ابن خلیل ابوالرشته

29 جمادی الاول 1441 هـ.ق

24 جنوری 2020 م

مترجم: مصطفی اسلام